

KAS VASTATA LÜHIDALT VÕI PIKALT?

Avatud küsimuste vastused eesti suulises suhtluses

ANDRA RUMM

Suhtluses on küsimustel oluline roll. Küsilausega saavad vestlejad teha mitmeid suhtlustegevusi, neist keskne on infohankimine, mille eesmärk on täiendada küsija puudulikke teadmisi. Küsimuse tüüpe eristatakse selle põhjal, kas küsimus pakub vastajale vastuse ette. Suletud küsimused, nagu üldküsimused ja alternatiivküsimused, annavad küsimusega ühtlasi võimalikud vastused. Avatud küsimustega (eriküsimustega) vastust ei pakuta ja nende hulk on piiramatult. Sellest hoolimata ei saa avatud küsimusele vastata meelevaldselt. Avatud küsimuse küsisõna määrab ette vastuse semantilise kategooria, näiteks ootab *kes*-küsimus vastuseks isikut, *kus*-küsimus kohta, *millal*-küsimus aega (Metslang 2017: 518–519, 526). Semantilisele piirangule lisaks mõjutavad vastuse vormi keelelisi valikuid erinevad suhtluslikud parameetrid, sest vestlejad kasutavad grammatikat lähtuvalt sellest, milliseid suhtluslikke eesmärke nad soovivad saavutada ja millises vestluse positsioonis nad seda teevad (Selting, Couper-Kuhlen 2001).

Selles artiklis analüüsin, milliste keeleliste vahenditega avatud küsimuse vastuseid suhtluses vormistatakse, ja näitan, kuidas need valikud on seotud suhtlejate eesmärkide ja küsimuse vestluspositsiooniga. See pakub olulist infot ja võimaldab arvestada dimensioonidega, mis traditsiooniliselt on grammatikatest välja jäetud.

1. Vastuste varasem analüüs

Suhtluses kehtib norm, et küsimus eeldab vastust, kuid igasugune vastus ei ole küsija jaoks eelistatud (vt eelistusjärjestuse kohta Schegloff 2007: 63–73). Uurimused on näidanud, et otsene ja sisuline vastus on eelistatum kui sisulise vastuse puudumine, nt *ma ei tea* (vt nt Stivers jt 2018: 16). Vastuse vormi mõjutavaid tegureid (sh eelistusjärjestust) on analüüsitud eeskätt üldküsimuste puhul (vt ülevaadet Lee 2013).

Eri keelte, sh eesti ja soome keele põhjal on näidatud, et üldküsimuse vastuse formaati mõjutavad mitmed parameetrid. Esiteks sõltub vastuse formaadi valik keeleüksuse positsioonist järjendis (vt nt Sorjonen 2001; Hakulinen 2001; Keevallik 2010; Hennoste jt 2017). Keeleüksus võib olla järjendis teemapakkujaga või teemajätkajaga. Teemapakkujaga algatakse uus (ala)teema, mis võib, aga ei pruugi, välja kasvada eelnevast. Teemajätkajaga eesmärk on käsilolevat teemat edasi arendada või selle mingit aspekti täpsustada. (Button, Casey 1985) Teemapakkujad ja -jätkajad vormistatakse erinevalt ning need saavad suhtluses eri tüüpi vastuseid (vt nt Sorjonen 2001).

Teiseks mõjutavad üldküsimuste vastuste keelelist vormi suhtlejate teadmised, mis võivad olla teatud teemal kas madalad või kõrged. Madalate teadmistega suhtleja vormistab infoküsimusi, kõrgete teadmistega suhtleja kinnitusküsimusi. Infot või kinnitust ootavad üldküsimused vormistatakse erinevalt (vt eesti keele kohta Hennoste 2012) ja need saavad suhtluses eri tüüpi vastuseid (vt soome keele kohta Sorjonen 2001). Lisaks on näidatud, et vastusega saab teha muudki peale info jagamise. Näiteks soome keele üldküsimusele täislausega vastamine määrab küsimuse problemaatiliseks. (Hakulinen 2001: 7–14)

Avatud küsimuste vastuseid suhtluses on väga vähe analüüsitud. Mõned uurimused on keskendunud kindlat tüüpi avatud küsimuse vastustele suhtluses, näiteks on analüüsitud vastuseid, millele eelneb partikkel: inglise keeles markeerib partikkel *well* (partikli tähendusvaste on sõltuvalt suhtlusjärjestid nt *noo, kule, jah*) algava vastuse kaudseks (Schegloff, Lerner 2009), jaapani keeles määravad partikliga *iya* 'ei' vormistatud vastused eelneva küsimuse problemaatiliseks (Hayashi, Kushida 2013).

Ameerika inglise keele avatud küsimuse vastuste kohta on tehtud põhjalikum uurimus (Fox, Thompson 2010; Thompson jt 2015). Selles selgub, et avatud küsimusi on kahte tüüpi: kitsad (ingl *specifying*) ja avarad (ingl *telling*). Autorite järgi selgub küsimuse tüüp konteksti põhjal. Sellest hoolimata näitavad nad, et kitsast ja avarat küsimust saab eristada mitme teguri põhjal. Esiteks, küsisõnad võivad anda küsimuse tüübi kohta vihjeid. Näiteks on kitsastele küsimustele omased *milline* ('what kind of N'), *kui palju* ('how much N', 'how many N') ja *kui* + adjektiiv ('how Ady'). Avarad küsimused on sageli vormistatud küsisõnadega *miks* ('why'), *kuidas* ('how') ja *mis* ('what'). Küsisõna ei ole alati teatud küsimuse tüübiga vastavuses. Mõlemaid küsimuse tüüpe vormistatakse näiteks küsisõnadega *mis* ja *kuidas*. Teiseks eristuvad tüübid selle põhjal, millises positsioonis küsimused vestluses paiknevad. Kitsad küsimused on pea alati teemajätkajad ja avarad küsimused põhiliselt teemapakkujad (Thompson jt 2015: 45–46).

Thompson jt (2015) on esitanud kolm grammatilist varianti, millega inglise keeles avatud küsimuste vastuseid vormistatakse (vt tabelit 1). Fraasivastus sisaldab küsitud fraasi ega korda küsimusvooru elemente, kuid sellele võivad eelneda nt üneemid (*ee*, ingl 'uhm'). Fraasivastus võib olla nimisõna, nimisõnafraas, adjektiiv või adverbiaal, nt küsimuse **Millal on järgmised valimised?*¹ fraasivastus on *Kaks tuhat neli*. Laiendatud lausevastus (täislause) sisaldab küsitud fraasi, kuid lisab sellele kordavaid elemente küsimusest (**Järgmised valimised on kaks tuhat neli*). Fraasivastused ja laiendatud lausevastused on küsimusega morfosüntaktiliselt seotud ja moodustavad küsimusega kokku kuuluva terviku. Kolmas vastuse variant on mitteseotud vastused, mis ei sobitu küsimusega morfosüntaktiliselt (**Seadus ütleb, et iga nelja aasta tagant.*). Mitteseotud vastus võib koosneda ühest või mitmest lausest ja võib vältada mitu vooru. (Fox, Thompson 2010: 136; Thompson jt 2015)

¹ Tärniga näited on tõlked Thompsoni jt (2015) materjalist. Muud tekstisisised näited pärinevad Tartu Ülikooli suulise keele korpusest, kui ei ole viidatud teisiti.

Avatud küsimuse võimalikud vastused Thompson jt (2015) põhjal

Avatud küsimuse tüüp	Fraasivastus (ingl <i>phrasal response</i>)	Laiendatud lausevastus (ingl <i>expanded clausal response</i>)	Mitteseotud lausevastus (ingl <i>unrelated clausal response</i>)
	nimisõna, nimisõnafraas, adjektiiv, adverbiaal	täislause	üks või mitu küsimusega morfosüntaktiliselt sidumata lauset
Kitsas <i>*Millal on järgmised valimised?</i>	<i>*Kaks tuhat neli.</i>	<i>*Järgmised valimised on kaks tuhat neli.</i>	<i>*Seadus ütleb, et iga nelja aasta tagant.</i>
Avar <i>*Mis te täna tegite?</i>	<i>Süüa.</i>	<i>Me tegime süüa.</i>	<i>*Ma käisin toidupoes ja me käisime kaubanduskeskuses. Ostsime vitamiine.</i>

Eesti keele jaoks on terminid *fraasi-* ja *lausevastus* problemaatilised. Inglise keeles ei ole vastusena üksnes verbiga vormistatud lausung võimalik, sest vajalikud on nii subjekt kui ka verb. Samas eesti keeles saab moodustada üksnes finiiitverbist koosneva lausungeid, milles isiku kohta annab infot verbi vorm. See tähendab, et eesti keeles võib minimaalne vastus olla verb. Seetõttu käsitlen siin töös fraasivastusena verbi (nt *Mis sa seal teed?* – *Laulan.*), mis ei korda küsimuse elemente (ei lisa nt subjekti või adverbii).

Inglise keeles on kitsa küsimuse eelistatud vastus vormistatud fraasina, mille sisuks on konkreetne info, nt kellaaeg, koht, inimese nimi. Pikem vastus, nagu laiendatud lausevastus ja mitteseotud vastus kitsale küsimusele, viitab suhtlusprobleemile.² Suhtlusprobleem on seotud kõne tootmisega, nt võib kõnelejal olla raskusi sõnade leidmisega; selle võib tingida ka laiem problemaatiline kontekst, nt tundlik teema, eelneva suhtlustegevuse ebamäärasus või irrelevantsus. Avar küsimus ootab pikemat vastust: narratiivi, selgitust, põhjendust. Selle eelistatud vastus on vormistatud mitmest lausest koosneva mitteseotud vastusena (**Mis te täna tegite? – Ma käisin toidupoes ja me käisime kaubanduskeskuses. Ostsime vitamiine.*). Mitteseotud vastus võimaldab vastajale palju vabadust, st vastaja saab ise valida, mille kohta ta täpsemalt rääkima hakkab ja kuidas ta vastuse vormistab. Fraasivastus avarale küsimusele on mitte-eelistatud. (Thompson jt 2015)

Fox ja Thompson (2010: 141) on analüüsinud kitsa küsimuse puhul seda, kas vastuse järel laiendab sekvensi (järjendit) ja viib vestlust edasi küsija või vastaja. Nad leidsid, et fraasivastuse järel laiendab järjendit sageli küsija,

² Thompson jt (2015: 46–47) kasutavad eelistusjärjestuse terminoloogiat, kuid samas nendivad, et see on avatud küsimuse vastuse juures problemaatiline. Kitsa küsimuse mitte-eelistatud vastus on nii laiendatud kui ka mitteseotud lausevastus. Samas on autorite järgi keeruline öelda, mis vahe neil kahel tüübil on eelistuse seisukohast ja kas üks tüüp on vähem eelistatud kui teine.

kes jätkab sama teemat või küsib vastuse kohta lisainfot. See on autorite järgi vestluses tavaline ega viita probleemile. Probleemile viitab see, kui pärast vastust laiendab järjendit vastaja ise. Foxi ja Thompsoni (2010: 141, 145, 148) materjalis esines vastajapoolne teema laiendamine siis, kui vastaja oli vastanud kitsale küsimusele täislausega, st korranud küsimusvooru elemente. See näitab, et vastaja on tajunud oma vastust problemaatilisena. Vastaja võib oma vastust laiendada eri moel: jätkata vastust – viia juttu samal teemal edasi – või esitada vastuse uuesti, kuid modifitseerituna. Modifitseerimine viitab sellele, et vastaja meelest on küsija jaoks jäänud midagi ebaselgeks. Avarate küsimuste laiendamist ei ole Fox ja Thompson analüüsinud.

Eesti keeles on avatud küsimuste vastuseid käsitletud kirjakeele põhjal. Helle Metslang on uurimuses „Küsilause eesti keeles” (1981: 127) nentunud, et avatud küsimuse vastus peab olema „nii informatiivne, kui küsimus nõuab, mitte vähem ega rohkem”. Samuti on ta kirjutanud: „Elliptilised vastused on täiesti regulaarsed, liiasem väljendusvorm on peamiselt esiletõstmise teenistuses” (Metslang 1981: 131). Metslangi süsteem on ehitatud üles loogika põhjal ja ta esitab valdavalt konstrueeritud näiteid. Metslang toob välja eri tüüpi vastuseid, kuid ei analüüsi nende kasutust suhtluses.

„Eesti keele süntaksi” kommunikatiivsete lausetüüpide osa autor on samuti Helle Metslang. Seal on esitatud järgmine tähelepanek: „Minimaalne vastus asendab küsifraasi täistähendusliku moodustajaga, mis on samaks lauseliikmeks ja kuulub küsifraasiga ette antud tähendus kategooria raamidesse. Ülejäänud lauseosa jääb tavaliselt elliptiliselt sõnastamata.” (Metslang 2017: 527) Minimaalvastust illustreeriva näitena on toodud küsimus-vastus *Keda rahvas armastab? – Oma kangelasi*. Seega on „Eesti keele süntaksi” järgi avatud küsimuse tavaline vastus elliptiline.³ Samas ei ole seal analüüsitud, millistel juhtudel sobib elliptiline vastus (*Oma kangelasi*.) ja millistel mitte (vrd nt lause *Rahvas armastab oma kangelasi*.).

Selles artiklis analüüsin, kas ja kuidas vastavad eesti keele argivestluse vastusevariandid avatud küsimuse tüüpidele, mis on esitatud inglise keele põhjal (Thompson jt 2015). Keskendun infoküsimuste otsestele vastustele ega vaata lähemalt kaudseid vastuseid (sh ma-ei-tea-vastuseid). Lisaks uurin, kas küsimuses või kontekstis on vihjeid selle kohta, mis tüüpi vastust vastajalt oodatakse.

2. Meetod ja materjal

Artikkel järgib vastuste käsitlemisel kvalitatiivse vestlusanalüüsi põhimõtteid. Vestlusanalüüsis kogutakse materjal tegelikest vestlustest ja analüüsitakse ilma eelnevaid hüpoteese püstitamata. Uurija lähtub vestlejate endi tõlgendusest ja rakendab keskse analüüsivõttena järgneva vooru tõestusprotseduuri (ingl *next-turn proof procedure*). Nimelt nähtub suhtlejate tõlgendus kõnevoorule järgneva(te)st kõnevooru(de)st. (Schegloff, Sacks 1973: 290) Näi-

³ Küsimuse-vastuse uurimisel suhtluses välditakse terminit *elliptiline*, sest see viitab, et lausungist on midagi puudu. Suhtluses ehitatakse kõnevoore protsessuaalselt ja tuginedes eelnevale voorule, mistõttu viitab hoopis laiendatud vastus probleemile (Evans 1993; Schegloff 1996; Heine 2011; Thompson jt 2015).

teks küsimusele järgnev voor annab infot selle kohta, kuidas vastaja seda tõlgendas. Vastusele järgnev voor pakub küsijale võimaluse väljendada kas rahulolu või rahulolematust vastusega. Vaatame näidet 1, milles vestlevad vanaema (V) ja lapselaps (P).

(1)

01 V: mis see Salikon tähendab.

02 (0.4)

03 P: **`Sander `Liis `konsultandid**

04 V: aaa

Näites esitab V küsimuse *mis see Salikon tähendab* (rida 01). Pausi järel vastab lapselaps P *Sander Liis konsultandid*. Küsija lausub seepeale partikli *aaa*, mis osutab, et vastus oli tema jaoks piisav, ja sulgeb järjendi (Kasterpalu, Hennoste 2016). Vestluses ei ole kohustust näidata oma suhtumist vastusesse ega sulgeda järjendit eraldi keelendiga. Suhtlejad võivad pärast vastuse saamist suhtlusega sujuvalt edasi minna. Sel juhul saab uurija järeldada, et küsija jäi vastusega rahule. Vastasel juhul tekib suhtlusesse tõrge, mida illustreerib näide 2. Näites uurib Kr telelavastuse kohta.

(2)

01 Kr: kuidas=se `naine: `sattus sinna korterisse.=

02 M: **=tuli.**

03 Kr: **tuli,=**

04 Kr: =`lihtsalt `tuli=vä.

Vastus *tuli* on küsija jaoks problemaatiline, millele viitab arusaamatust väljendav küsimus *lihtsalt tuli vä* (rida 04). Niisiis aitab vastusele järgneva reaktsiooni analüüs selgitada, kas küsija jäi vastusega rahule või mitte. Rahulolu näitab pärast vastuse saamist järjendi sulgemine ja/või uue alateema võtmine, rahulolematusele viitab arusaamatust väljendava küsimuse või parandusalgatuse esitamine.

Siinse uurimuse materjal on kogutud Tartu Ülikooli suulise keele korpuselt. Korpuses on 2017. aasta seisuga ligi 4000 vestlust, millest on litereeritud ca 2300 teksti, kogumahuga üle kahe miljoni tekstisõna, ja see sisaldab eri tüüpi vestlusi (vt korpuse kohta Hennoste jt 2009). Näited pärinevad kollektsoonist, milles on 18 argivestlusest kogutud 300 avatud küsimust ja vastust. Analüüsitud vestluste osalejad on pereliikmed, sugulased või sõbrad. Vesteldakse igapäevastel teemadel, nagu kooli-, tööelu või vaba aja veetmine. Enamik vestlusi on söögilauavestlused ja jutuaajamist võib saata söömine-joomine, kaardimäng või kodutöö (nt marjade puhastamine). Analüüsin infoküsimuste vastuseid, jättes kõrvale retoorilised küsimused, parandusalgatused ja enesele suunatud küsimused. Analüüsitavaid infoküsimusi on kokku 144, neist 103 on selle uurimuse aluseks. Analüüsist jäid kõrvale mitmeosalised küsimused ja verbaalse vastuseta küsimused. Kitsaid küsimusi on materjalis 78% ja avaraid küsimusi 22%. Vaatan kõigepealt vastuseid kitsastele küsimustele, seejärel avaratele küsimustele.

3. Kitsad avatud küsimused ja nende vastused

Kitsaid küsimusi oli materjalis 80. Neist 40 said fraasivastuse ja 28 laiendatud või mitteseotud lausevastuse, kaheksa küsimust said vastuseks *ma ei tea* ja neljale järgnes vastuse asemel parandusalgatus. Kitsaste küsimuste vormistamiseks kasutati küsisõna *mis* ja selle käändeid (30 korral); *kui*-küsiühendeid, nt *kui palju* (15); *mis*-küsiühendeid, nt *mis kell* (10); küsisõna *kes* ja selle käändeid (10); küsisõna *kus* ja selle käändeid (9); *millal/kuna* (4); *kuidas* (1); *kumb* (1). Teatud küsiühendid ja küsisõnad on semantiliselt kitsad, nt ajakategooriat väljendav küsisõna *millal* küsib konkreetsete ajamääratluste kohta. Samas näitas analüüs, et kitsaid küsimusi võivad moodustada ka semantiliselt hägused küsisõnad, nagu *mis* ja *kuidas*. Sel juhul näitab küsimuse sisu, et küsitakse konkreetset objekti ja et küsimus ei ole semantiliselt avar, nt küsimus *Mis / Kuidas su nimi on?*

Kitsad küsimused on eesti vestlustes põhiliselt teemajätkaja positsioonis ja on selliselt eelneva kontekstiga tihedalt seotud. Seetõttu võivad need sisaldada pronoomeneid või proadverbe (nt *see, ta, siin, seal*) ja olla arusaadavad ainult konkreetsetes kasutusolukorras.

Esmalt vaatan eelistatud vastust kitsale küsimusele, seejärel analüüsin näiteid, milles vastus tekitab suhtluses tõrkeid. Näide 3 esindab olukorda, milles küsija saab fraasivastuse ja jääb sellega sisuliselt ja vormiliselt rahule. Näites vestlevad kolleegid erinevatel teemadel.

(3)

01 DT: kus `koo[lis ta] `käib=ä.

02 LL: [üksi]

03 (.)

04 LL: **Reiniku gümnaasiumis.**

05 {-}: ai⁴

06 (0.5)

07 DT: seal oli ea.

LL räägib õpilasest, kes tuli Kanepist Tartusse kooli (näites ei ole esitatud). DT jätkab sama teemat, küsides, kus koolis tüdruk Tartus käib (rida 01). Teemajätkamisele viitab küsimuses kasutatud pronoomen *ta*. Fraasivastus sobitub semantiliselt ja grammatiliselt küsimusega (*kus koolis* > *Reiniku gümnaasiumis*). On näha, et *kus*-küsimust on tõlgendatud kitsa küsimusena. Küsiühend *kus koolis* on konkreetse tähendusega ja eeldab informatsiooni koha kohta. Küsija jääb vastusega sisuliselt ja vormiliselt rahule ning jätkab omapoolse kommentaariga: *seal oli ea* (rida 07).

Näide 4 toob esile olukorra, milles vastus on süntaktiliselt vormilt normikohane ega tekita probleeme. Samas tekitab vastuse sisu küsijas probleemi.⁵ Näites on koos telefonivestlus ema (H) ja poja (V) vahel ning silmast silma vestlus V ja tema naise (N) vahel. Selles näites saavad kellaaja kohta esitatud küsimused fraasivastuse.

⁴ Partikli *ai* on lausunud vestluse kolmas osapool ja selle suhtlustegevus jääb antud sekventsisis ebaselgeks.

⁵ Sisu *vs.* vormi teemat ei ole Thompson jt (2015) käsitletud.

- (4)
- 01 H: mis kell ma `tulen.
 02 (1.4)
 03 V: ((N-le:)) `ema=elistab.
 04 (0.3)
 05 N: jah
 06 (1.1)
 07 V: mis=`kell=ta: emps::: : `tuleb.
 08 (0.6)
 09 N: kell=`kolm.
 10 (0.8)
 11 V: ((H-le:)) **kella `kolmeks.**
 12 (0.3)
 13 H: kella `kolmeks. (.) nii `hilja. ((imestavalt))
 14 (0.9)
 15 V: no:: Katariina `üts=ni.

Näites 4 uurib ema (H) pojalt (V), mis kellaks ta neile homme lapsi hoidma tuleb (rida 01). Küsimus on teemajätkaja ja semantiliselt kitsas, uurides kellaaja järele. Enne emale vastamist esitab poeg sama küsimuse oma naisele (rida 07). Naine N vastab fraasiga *kell kolm*. Selle info edastab poeg emale (rida 11) ega muuda vastuse süntaktilist vormi, st ta vormistab vastuse samuti fraasina (V muudab vastuse kääned (vrd *kell kolm* ja *kella kolmeks*), aga see ei ole siin relevantne). Seega ei taju vestleja V vastust problemaatilisena ja tema vastus sobib küsimusega vormiliselt. Samas on selle sisu küsija jaoks üllatav, mida näitab rida 13: ema kordab vastust *kella kolmeks* ja lisab hinnangu *nii hilja*. Hinnang *nii hilja* viitab sellele, et ema lootis varem tulla. Poeg esitab õigususe real 15 *no Katariina üts ni*.

Näitest 4 on näha, et küsija ei viidanud kordusega (rida 13), et poja vastus oleks pidanud olema pikk lugu vms. Ema ootab selgitust üllatava sisu kohta. Vastuse sisu on üllatav ainult ema jaoks, poeg ei näinud kellaajas probleemi, millele viitab fraasivastus.

Materjali analüüs näitab, et kitsale küsimusele kordusega vastamine osutab probleemile. Kordusega vastus kasutab küsimusvooru elemente ja see võib olla eesti keeles vormistatud fraasi (nt *Kelle kord? – Sinu kord.*) või lausena. Järgnev näide 5 illustreerib juhtumit, milles kordusega vastus on lause.

- (5)
- 01 P: =palju see maksab
 02 (0.5)
 03 V: **se maksab `kaks-kend=öeksa=öeksakümmend on ainut**
 04 **esimese= maks**
 05 (0.4) ja=siis
 06 (0.6) a=siis=on e tähend- eem maksab `viissada=`krooni mudu.
 07 (0.5)
 08 V: aga maksad selle `ära ja=siis: (0.3) `elistasin=et ma=enam=neid `uusi
 09 (0.3) sis=ku=akkad=neid=uusi noh
 10 (0.2) saatma nad akkavad `saatma igasugust assju,=

- 11 (0.3)
 12 T: =jah
 13 (0.2)
 14 V: ma=k=`elistasin=et ma=i=`taha neid.=
 15 T: =mhmh=
 16 V: =et ma `kingin=ära ja mis ma nendega tien.=
 17 P: =ku=palju sis maksid [ˈkakskend]=`öeksa=krooni aint=vä=
 18 V: [kaks]
 19 V: =`kakskend`öeksa=`öeksakümmend jah=

Näites 5 vestlevad vanaema (V), tema lapselaps (P) ja lapselapse tüdruk-sõber (T) vanaema tellitud pihuarvutist. P uurib vanaemalt pihuarvuti hinna kohta. Küsimus *palju see maksab* on sisult konkreetne ja positsiooniliselt teemajätkaja. Küsimus sisaldab pronoomenit *see*, mis viitab eespool mainitud pihuarvutile. Vanaema vastusele eelneb 0,5-sekundiline paus. Vastus on vormistatud täislausena *see maksab kakskend öeksa öeksakümmend*, mis kordab küsimusvooru elemente *see maksab* ja sisaldab vastusfraasi. See lause ja ühtlasi vastus küsimusele on potentsiaalselt valmis pärast sõna *öeksakümmend*. Sellest hoolimata teeb kõneleja tihti abil eneseeranduse (*maksab > on ainult esimene maks*). Tihvt jääb kahe öeldisverbi vahele ja sellel on mõlema verbi juures sama roll. Tihvti kasutamine võimaldab kõnelejal hoida voo pikemat aega enese käes ja juhtida juttu sujuvalt endale sobivasse suunda. (Betz 2008; Hennoste 2013)

Näide esindab ühtlasi olukorda, milles vastust asub laiendama vastaja ise. See viitab Foxi ja Thompsoni (2010: 141) järgi probleemile. Täpsemalt näitab vastaja laiendamise, et ta tajus oma vastust mingil põhjusel ebamäärasena. Probleemi põhjuseks on usutavasti asjaolu, et küsimuse *palju see maksab* eele on, et pihuarvutil on üks hind. Samas toob vastaja välja kaks hinda (soodushind ja tegelik hind). Hind on vestluses tundlik teema ja vanaema võis soovida vastusega näidata, et ta sai hea pakkumise, makstes pihuarvuti eest tunduvalt vähem.

Küsija tuleb real 17 oma küsimuse juurde tagasi ja esitab mitmeosalise küsimuse, mis koosneb avatud küsimusest ja vastust pakkuvast reformuleeritud küsimusest (Rumm, Hennoste 2018). P pakub vastuseks ühe variandi vanaema antud infost. See näitab, et küsija P sai vanaema vastusest uut informatsiooni, kuid vastus jäi arusaamatuks. Seega osutavad siin näites probleemsele vastusele nii vastaja valitud täislause formaat ja vastuse laiendamine kui ka küsija uuesti esitatud küsimus.

4. Avarad avatud küsimused ja nende vastused

Avaraid küsimusi oli materjalis 23. Neist 19 said laiendatud või mitteseotud lausevastuse ja kolm fraasivastuse, ühele küsimusele järgnes vastuse asemel parandusalgatus. Avarate küsimuste vormistamisel kasutati küsisõnu *mis* (11 korral), *kuidas* (9), *miks* (2) ja *kus* (1). Niisiis vormistavad eesti keeles avaraid küsimusi semantiliselt avarad küsisõnad *kuidas* ja *mis* (vrd *mis*-küsi-

ühendiga, kus *mis* on semantiliselt kitsas), harva põhjuse järele küsiv *miks*.⁶ Avaraid küsimusi võivad vormistada ka muud küsisõnad, nt *kus*. Sel juhul viitab lause semantika, et küsija ei oota lühikest vastust, nt *Kus te Kadiga ära käisite siis laupäeva õhtul?*

Avarad küsimused esinesid analüüsitud materjalis eeskätt teemapakkujate positsioonis. Teemapakkujad ei ole eelneva kontekstiga nii tihedalt seotud kui teemajätkajad (kitsad küsimused). Avarad küsimused, mis on teemapakkujate positsioonis, on vormistatud n-ö täistähendusliku lausena, st nende tähendus on mõistetav ilma ümbritseva kontekstita.

Avara küsimuse vorm võib sarnaneda rutiiniküsimusega (vrd telefonikõne alguses *Kuidas läheb?*), kuid avar küsimus ei oota rutiinset vastust (nt *hästi*), vaid pikemat infot. Thompson jt (2015: 46) jätsid kuidas-läheb-küsimused kõrvale, sest need on Ameerika inglise keeles rutiinistunud ega oota sisulist vastust. Eesti keele telefonivestlustes on kuidas-läheb-küsimusi uurinud Andriela Rääbis (2009: 113–128). Ta toob välja, et eesti keeles ei ole seda sorti küsimused alati rutiinistunud, vaid on kasutusel teema esilekutsumiseks. Lisaks sellele võivad need olla eelküsimused, mis püüavad välja selgitada, kas planeeritavat küsimust, palvet vms on mõtet esitada. Suhtehoidmisvestlustes, mille eesmärk on lobiseda, võivad kuidas-läheb-küsimused uurida partneri olukorra, tervisliku seisundi või poolelioleva asjaajamise kohta, oodates sisulist vastust. Rutiinne vastus (*normaalselt, kenasti, hästi, ei ole viga* vms) võib eelneva sisulisele vastusele samas vöorus. Eesti keeles võidakse sellist rutiinset vastust kasutada sisulise vastuse edasilükkamiseks. (Rääbis 2009: 120, 125, 159)

Näide 6 illustreerib vastust, milles rutiinne vastus eelneb sisulisele. Näitena on toodud sõbrannade telefonivestlus.

(6)

01 H: ja: kuidas sul muidu `Tallinas läks.

02 V: **ahh mis seal `ikka, mingi (.) `passisime ja olime ilgelt ära**

03 **`suremas sest=et kogu=aeg kõik `seletasid meile mingeid**

04 **o- mingi `mikro`osakesi=ja [{-}]**

05 H: [mhe]

06 V: **`asju=ja .hh mingi .hh ull `masin=et oh et siin see käib nüüd**

07 **`ringi ja siis vaatab kus ta umbes `on ää ää mingi jumala**

08 **`õudne me=i=saand mitte `midagi aru me olime täiesti**

09 **`surnud seal [lõpuks.]**

10 H: [mhe] \$ mm kõlab `hästi. \$

Küsimuse avarale sisule ja pika vastuse ootusele viitavad näites 6 sõnade valik (*kuidas + minema*-verb real 01) ja positsioon vestluses: vestluse alguses võib seda tüüpi küsimus oodata rutiinset vastust, vestluse keskel (üldjuhul) sisulist vastust. Küsimus paikneb selles näites vestluse keskel ja on teemapakkujate, mis on esitatud eelmise teema ammendumise tõttu (pole näites esitatud). V alustab vastust kinnisfraasiga *mis seal ikka*, kuid jätkab seejärel

⁶ Üldjuhul ei vormista *miks*-küsisõna infoküsimusi, vaid väljendab etteheidet, vaidlustust vms (vt Laanesoo 2017).

kohe sisulise vastusega, kirjeldades tegevusi ja andes hinnanguid (read 02–04, 06–09). Vastus on grammatiliselt vormistatud mitteseotud vastusena. Real 10 reageerib küsija H vastusele naerdes ja irooniliselt kommentaariga *kõlab hästi*. Küsija hinnang ei väljenda rahulolematust vastuse sisu ega formaadiga, mis lubab järeldada, et real 01 esitatud küsimus oli mõeldud avarana ja et vastuse vorm oli sobiv.

Miks vastaja lausub kõigepealt rutiinse vastuse *mis seal ikka?* See võib tuleneda sellest, et avar küsimus (*Kuidas sul muidu Tallinnas läks?*) sisaldab eelet, et küsijal on midagi huvitavat rääkida. Antud rutiinne vastus annab signaali, et vastajal ei ole erilist lugu pakkuda. Lisaks võib see olla kasutusel otsimisvahendina. Seda näitab see, et rutiinse fraasi järel katkestab kõneleja alustatud lausungi ja alustab uuesti (*mingi (.) passisime ja olime*). Sisulisele vastusele eelnev rutiinne vastus on võrreldav narratiivi sissejuhatusega (nt *enne ku ma jälle ära unustan, ma räägin sulle ühe loo; no täna oli väga ea pull*). Nende funktsioon on näidata suhtumist loosse: kas järgnev narratiiv on kurb, lõbus, huvitav vms. Samuti annavad need kuulajale signaali, et kõneleja hoiab pikemat aega vooru. (Schegloff 2007: 37)

Eesti keele avarad küsimused võivad olla ka teist tüüpi kui kuidas-läheb-küsimused. Sellist varianti esindab näide 7. Näites vestlevad kaks sõbrannat.

(7)

01 (1.6)

02 B: mis `sinul konksuga `seostub `oma elus.

03 ((vaatab kaamera küljes olevat konksu))

04 (3.2)

05 A: **ikka `see et=ä kui=mina nagu `omast `arust arvan et**

06 **midagi=on=`nii aga a- `alati mingi `konks on asja küljes.**

07 **((vannitoast))**

08 (0.3)

09 B: aa: (.) ja `minule tu-

10 A: **midagi `sellist mida `kohe ei `näe nagu ((vannitoast))**

11 B: õhõõh et igal `asjal on oma `konks. .h[h minule]

12 A: **[{---}] nagu=ei `näe**

13 (0.3)

14 B: `minule seostub `just et=ä, /---/

Küsimus *Mis sinul konksuga seostub oma elus?* on esitatud teemapakkuja positsioonis, mis annab vastajale signaali pika vastuse ootuse kohta. Lisaks sellele on küsimuse semantika avar (sõnade valik *oma elus*) ega oota vaid konkreetset infokildu vastuseks. Küsimusele järgneb pikk paus ja seejärel formuleerib A pika mitmest osalausest koosneva vastuse (read 05–07). Ta alustab partikliga *ikka* ja jätkab fraasiga *see et*, mis sobitub küsimuses oleva verbiga *seostub*. Lisaks projitseerib *see et* pikemat vastust kui lihtsalt (nimi)sõna. Vastaja ei korda küsimuse elemente, kuid vastus haakub küsimusega morfosüntaktiliselt. See näitab, et eesti keeles, erinevalt inglise keelest (Thompson jt 2015: 19), võivad avarad küsimused saada morfosüntaktiliselt joonduva vastuse, mis on ühtlasi mitteprobleemne vastus. Vastusele järgneb partikkel *aa*, mis osutab, et B tõlgendab vastust lõpetatuna (Kasterpalu, Hennoste 2016).

Seejärel hakkab küsija ise kõnelema. See tõestab, et B planeeris oma küsimuse real 02 teemapakkujana ja soovis antud teemal pikemat aega püsida.

Näide 8 illustreerib juhtumit, milles lühikest ühelauselist vastust avarale küsimusele tajutakse probleemsena. Näide pärineb perekonnavestlusest ema, isa ja laste vahel. Katkes saavad sõna ema E ja tütar T.

(8)

- 01 T: kuidas teil seal \$ `Tartus läks see \$
02 (0.4) `metsapoliitika < arengupro:g`rammi > `arutlemine.
03 (2.5)
04 E: **täitsa nor`maalselt. rahvast oli `palju küllaltki=ja**
05 (2.0)
06 T: \$ mis=sis [räägiti.] \$
07 E: [meilt oli] kuus `inimest, (.) meie `metskonnast.
08 (0.6) a paljud `metskonnad olid `ültse esindamata?
09 (1.8) > mitu `metskonda `oli esitatud `isa. <

Küsimuse sõnade valik ja positsioon järjendis osutab pika vastuse ootusele. Küsimusele järgneb pikk paus (2,5 sekundit), mis võib tuleneda sellest, et küsimuse pronoomen *teil* ei viita üheselt, kas küsimus on suunatud emale või isale. Pausi järel alustab ema (E) vastamist rutiinse fraasiga *täitsa normaalselt* ja jätkab kohe sisulise vastuse formuleerimisega: *rahvast oli palju küllaltki ja*. Ema voo ru lõpus puuduv intonatsioonipiir ja voo rü lü puline *ja* projekteerivad siin näites jätku. Voo rü lü puline *ja* ei pruugi alati jätkule viidata (vt nt Koivisto 2012), kuid siin näites teeb seda. Seda tõestavad erinevad tegurid. Antud juhul on vastuse algul olev rutiinne fraas võrreldav narratiivi sissejuhatusesega, mis signaaliseerib pika voo ru tulekut. Teisalt näitab jätku ootust T pikk vaikimine (rida 05).

Kuna jätku ei tule, esitab küsija uue küsimuse *Mis siis räägiti?* (rida 06). Küsimus osutab ühest küljest sellele, et tütar aktsepteerib ema vastust, kuid teisalt viitab sellele, et tütar soovib real 01 pakutud teemal pikemalt püsida, tõestades, et real 01 on tegu avara küsimusega.

Ema hakkab kõnelema real 07 peale rääkides ja alustab enne T küsimuse verbi (*räägiti*). See näitab, et ema jätkamine ei johtu tütre uuest küsimusest, vaid ema jätkab eelnevalt pooleli jäänud vastuse konkretiseerimist (*rahvast oli palju küllaltki > meilt oli kuus inimest*). Ema jätkab arvu kohta rääkimist ega anna infot jututeemade kohta.

Näide 8 illustreerib seda, et nii küsija kui ka vastaja tajuvad ühelauselist vastust avarale küsimusele ebapiisavana.

Järgnev näide 9 esindab juhtumit, milles vastaja vastab avarale küsimusele ühe sõnaga, mis on suhtluslikult ebapiisav. Näide pärineb vanaema ja lapselapse vestlusest.

(9)

- 01 V: rägike kuda sis:=sul sie (0.2) `virmad ja värgid `lähevad jah.
02 (0.4)
03 P: **töötab.**
04 (0.4)

- 05 V: `töötab?
06 (0.6)
07 V: ni=et on ikka `edu loota (0.4) [* loota *]
08 P: [noh]
09 P: ((haigutab)) kurat seda teab.

Vanaema (V) küsib lapselapselt (P) üldise sisuga küsimuse (rida 01), mis soovib infot selle kohta, kuidas lapselapse *virrad ja värgid lähevad*. Küsimuse sisu osutab pika vastuse ootusele. P vastab 0,4-sekundilise pausi järel ühe sõnaga *töötab* (rida 03). Vastusele järgneb paus ja vanaema kordusena vormistatud parandusalgatus real 05. Lapselaps ei reageeri parandusalgatusele, mistõttu vanaema reformuleerib esialgse avara küsimuse ja esitab real 07 kinnitust ootava küsimuse: *nii et on ikka edu loota*. Lapselaps ei kinnita küsimuse propositsiooni, vaid esitab tõrjuva vastuse (ingl *blocking response*, Thompson jt 2015: 42) *kurat seda teab*.

Vanaema küsimus real 01 on teemapakkuja, mis ootab pikemat vastust. Lapselapse ühesõnaline vastus *töötab* ei aktsepteeri teemapakkujat ja näitab, et ta ei soovi sel teemal vestelda (ingl *declining the proffer*, Schegloff 2007: 180). Vanaema esitatud vastuse kordus real 05 osutab lisainfo soovi (vt Dingemane jt 2014: 24) ja ühtlasi näitab, et vastuse vorm on küsija jaoks probleemiline, täpsemalt liiga lühike.

5. Arutelu ja kokkuvõte

Artiklis käsitlesin avatud küsimuse vastuseid eesti argisuhtluses. Artikli eesmärk oli analüüsida, millistel tingimustel kasutatakse fraasivastust, laiendatud lausevastust (täislauset) või pikka, küsimusega (morfosüntaktiliselt) mitteseotud vastust. Analüüs näitas, et eestlased järgivad üldjuhul samu suhtluslikke norme vastuste formuleerimisel nagu inglise keele kõnelejad.

Avatud küsimused saab jagada kaheks: kitsad ja avarad, kusjuures need ootavad eri tüüpi vastuseid. Kitsas küsimus (nt *Kus koolis ta käib?*) ootab vastuseks lühikest infokildu, avar küsimus (nt *Kuidas sul muidu Tallinnas läks?*) pikka jutustust. Kitsa küsimuse eelistatud vastus on väljendatav fraasina, mis eesti keeles on üksiksõna, grammatiline fraas või verb. Kitsale küsimusele täislausega või mitteseotud vastusega vastamine viitab suhtlusprobleemile. Analüüsi põhjal ootavad avarad küsimused eesti argivestluses pikka vastust. Pikk vastus koosneb mitmest lausest ja võib väljendada mitu vooru. Vastus ei pruugi küsimusega morfosüntaktiliselt seostuda, kuid võib (näide 7). Sisulisele vastusele võib eelneeda rutiinne fraas (näited 6, 8). Fraasivastus või ühe-lauselise vastus avarale küsimusele on normist hälbiv (näited 9, 8).

Suhtluses võib esineda olukord, milles vastuse vorm on vastavuses küsimuse tüübiga, kuid vastuse sisu on mingil põhjusel küsija jaoks ootamatu, üllatav, arusaamatu (näide 4). Küsija algatab normist hälbiva vastuse järel paranduse, mis võib olla vormistatud kordusena. Kordusega parandusalgatus võib viidata lisainfo soovile, mis näitab, et vastuse vorm oli sobimatu (näide 9). Üldjuhul on tegemist situatsiooniga, milles avarale küsimusele on vastatud fraasiga ja küsija signaliseerib pikema vastuse ootust. Kordusega parandus-

algatus võib samas markeerida vastuse sisu üllatavaks (vrd näide 4). Sel juhul ei ole probleem vastaja valitud vormivahendites, st vastaja jaoks ei ole tema vastus problemaatiline, küll aga on vastuse sisu küsija jaoks ootamatu.

See, kas oodatakse lühikest või pikka vastust, selgub lõplikult konkreetse suhtluse kontekstis. Sellest hoolimata saab esile tuua mõned tegurid, mis aitavad küsimuse tüübi otsustamisele kaasa. Esiteks annavad vihjeid küsisõnad. Küsiühendites kasutatud *mis* ja *kui*, küsisõnad *kes*, *kus* ning *millal* on oma- sed kitsastele küsimustele. Küsisõnad *mis* (üksinda) ja *kuidas* vormistavad avaraid küsimusi. Samas ei ole küsisõna alati teatud küsimuse tüübiga vastavuses. Näiteks võib *mis* (üksinda) formuleerida nii kitsaid kui ka avaraid küsimusi. Teiseks aitab otsustamisele kaasa küsimuse positsioon järjendis. Avarad küsimused on üldjuhul teemapakkujad, mis eeldavad pikemat aega teemal püsimist. Kitsad küsimused on harilikult teemajätkajad. Samas ei ole see üksühene vastavus ja teemapakkuja võib olla ka kitsas küsimus ning teemajätkaja avar küsimus. Kolmandaks aitab küsimuse tüübi otsustamisele kaasa konkreetse küsimuse spetsiifika: sõnade ja grammatilise aja valik. On näha, et kitsad küsimused sisaldavad enam deiktikuid (nt *ta*, *see*), mis viitavad tagasi varasemale infole. Avarad küsimused on seevastu kontekstist vähem sõltuvad. Need on vormistatud n-ö sõltumatutena ja on mõistetavad ilma kontekstita. Kokkuvõttes aitab küsimuse tüübi otsustamisele kaasa mitu tegurit: 1) küsisõna; 2) küsimuse positsioon järjendis (teemapakkuja või teemajätkaja); 3) küsimuse spetsiifika (sõnade ja grammatiliste vahendite valik).

Suhtluses võib selguda alles tagantjärele, milline vastus küsijale sobis. Kui küsimus saab pika vastuse ja see sobis, on küsimus avar. Kui küsimus saab lühikese vastuse ja see sobis küsijale, on küsimus kitsas (vt ka Thompson jt 2015). Kui küsija ei jää vastusega rahule, tekib vestlusesse tõrge. Suhtlejad tajuvad probleeme ja normirikkumisi. Vastaja võib vastata pikemalt, kui temalt on oodatud, st vastata kitsale küsimusele täislausega või mitteseotud vastusega. Sellel võib olla mitu põhjust. Näiteks võib kontekst olla problemaatiline või puudutada tundlikku teemat (näide 5). Lisaks võib küsimuse suhtlustegevus olla vastaja jaoks ebaselge (näide 5). Kui vastaja vastab lühemalt, kui temalt on oodatud, siis viitab see tahtmatusele antud teemal vestelda (näide 9).

Minu uurimus näitab, et inglise keele põhjal tehtud vastuste grammatiliste vormide mudelit ei saa eesti keelde üksüheselt üle kanda. Selle põhjus on keelesüsteemide erinevuses. Näiteks saab eesti keeles finiiitverb moodustada omaette vastuse, mis inglise keeles ei ole võimalik. Finiiitverbi vastus on võrreldav inglise keele fraasivastusega (näide 9). Lisaks osutab minu materjali analüüs, et kordusega konstruktsioon ei pruugi olla grammatiline lause, vaid võib olla ka fraas. Seega ei ole *laiendatud lausevastus* eesti keeles kõige parem termin. See teema vajab omaette pikemat käsitlust.

Varasemad soome ja eesti keele üldküsimuste uurimused on näidanud, et vastuste valikut mõjutab küsimuse järjendiline positsioon (vt nt Sorjonen 2001; Keevallik 2010). Sama tendents avaldub avatud küsimuse vastustes nii inglise (Thompson jt 2015) kui ka eesti keeles. Seega illustreerivad eri keelte ja erinevate küsimusetüüpide kohta tehtud uurimused seda, et keeleüksuse vormistusel on oluline roll selle positsioonil järjendis. Soome keele üldküsimuste uuringus on näidatud, et täislausega vastamine markeerib eelneva küsimuse

problemaatiliseks (Hakulinen 2001). Sama ilmneb nt inglise keele (Thompson jt 2015) ja jaapani keele (Hayashi, Kushida 2013) avatud küsimuste vastustes ning tuleb esile ka siin artiklis analüüsitud eesti suhtluse materjalis (näide 5). Nimelt vastatakse kitsastele avatud küsimustele täislausega, kui küsimus oli problemaatiline (näide 5). Samas ei viita avarale küsimusele pikalt vastamine probleemile (näited 6–8).

Soome ja eesti üldküsimuste uurimustes on rõhutatud suhtlejate teadmiste olulisust ja näidatud, et erinevad suhtlustegevused, nagu kinnitusküsimused ja infoküsimused, saavad erinevaid vastuseid (Sorjonen 2010; Hennoste jt 2017). Avatud küsimuste juures saab rääkida ainult infoküsimustest, mis jagunevad kitsasteks ja avarateks. See, kuidas suhtlejate teadmised avalduvad kitsaste ja avarate küsimuste sees, on eraldi uurimisteema tulevikuks.

Võrreldes eesti grammatikates sõnastatuga, näitab argisuhtluse analüüs, et avatud küsimuste käsitlemisel ei saa rääkida „tavalistest” vastustest, mis on vormilt „elliptilised”, ja „esiletõstetud vastustest”. Avatud küsimused jagunevad vastuste ootuse põhjal kaheks: kitsad ja avarad küsimused. Kitsa küsimuse „tavaline” vastus on fraas, mis on sama kui „Eesti keele süntaksis” toodud „elliptiline” vastus (Metslang 2017: 527). Samas ei käsitleta seda suhtluses elliptilisena, vaid eelistatud ja mitteprobleemse vastusena kitsale küsimusele. Avara küsimuse „tavaline” ja suhtluslikult minimaalne vastus koosneb mitmest lausest. Fraasivastus avarale küsimusele viitab suhtlusprobleemidele. Uurimuse materjalis ei esinenud näiteid, milles kordusega täislauseid oleks kasutatud esiletõstmiseks (vrd Metslang 1981: 131). Sellised vastused osutasid probleemile kitsaste küsimuste puhul. Samas ei saa seda funktsiooni välistada, mistõttu tuleks edaspidi kaasata uurimusse teistsuguse spetsiifika materjali.

Keeleüksuse uurimine suhtluses annab võimaluse arvestada dimensioonidega, mis on traditsiooniliselt grammatikatest välja jäetud, kuid mis pakuvad keeleüksuse formaadi kohta olulist infot. Uurimused nii üldküsimuste kui ka avatud küsimuste kohta näitavad, et eri positsioonides ja eri rollides olevad vastused on suhtluses erinevalt vormistatud.

Soovin tänada kasulike ja asjakohaste märkuste eest anonüümset retsensenti. Samuti kuulub eriline tänu kommentaaride ja edasiviiva mõttevahetuse eest juhendaja Tiit Hennoste.

Transkriptsioonimärgid

.	langev intonatsioon
,	poollangev intonatsioon
?	tõusev intonatsioon
(.)	mikropaus: 0.2 sekundit või lühem
(1.2)	pausi pikkus sekundites
`	rõhutatud sõna
>...<	kiirendatud lõik
<...>	aeglustatud lõik
:	hääliku venitamine

\$...\$	naerev hää
...	vaiksem jutt
=	kokkuhääldatud sõnad
.hh	häälekas sissehingamine
[]	pealerääkimine
{...}	halvasti kuulnud tekstilõik või kõneleja nimi
((...))	transkribeerija kommentaar
mhemhe	kinnise suuga naer
-	katkestus

Kirjandus

- Betz, Emma 2008. *Grammar and Interaction: Pivots in German Conversation*. Amsterdam: John Benjamins.
- Button, Graham, Casey, Neil 1985. Topic nomination and topic pursuit. – *Human Studies*, kd 8, nr 1, lk 3–55.
- Dingemanse, Mark, Blythe, Joe, Dirksmeyer, Tyko 2014. Formats for other-initiation of repair across languages: An exercise in pragmatic typology. – *Studies in Language*, kd 38, nr 1, lk 5–43.
- Evans, Nicholas 1993. Code, inference, placedness and ellipsis. – *The Role of Theory in Linguistic Description*. Toim W. A. Foley. Cambridge: Cambridge University Press, lk 243–280.
- Fox, Barbara A., Thompson, Sandra A. 2010. Responses to wh-questions in English conversation. – *Research on Language and Social Interaction*, kd 43, nr 2, lk 133–156.
- Hakulinen, Auli 2001. Minimal and non-minimal answers to yes-no questions. – *Pragmatics*, kd 11, nr 1, lk 1–15.
- Hayashi, Makoto, Kushida, Shuya 2013. Responding with resistance to wh-questions in Japanese talk-in-interaction. – *Research on Language and Social Interaction*, kd 46, nr 3, lk 231–255.
- Heine, Lena 2011. Non-coordination-based ellipsis from a Construction Grammar perspective: The case of the coffee construction. – *Cognitive Linguistics*, kd 22, nr 1, lk 55–80.
- Hennoste, Tiit 2012. Küsimuse vorm, episteemiline staatus ja episteemiline hoiak. – *Keel ja Kirjandus*, nr 8–9, lk 674–695.
- Hennoste, Tiit 2013. Pivot constructions in spoken Estonian. – *Journal of Pragmatics*, kd 54, lk 73–91.
- Hennoste, Tiit, Gerassimenko, Olga, Kasterpalu, Riina, Koit, Mare, Rääbis, Andriela, Strandson, Krista 2009. Suulise eesti keele korpus ja inimese suhtlus arvutiga. – *Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat*, kd 5, lk 111–130.
- Hennoste, Tiit, Laanesoo, Kirsi, Rumm, Andra, Rääbis, Andriela 2017. Information and confirmation polar questions in everyday Estonian dialogues. – *Ettekanne konverentsil Across Borders VII: Cultures in Dialogue*. Eesti Kirjandusmuuseum, 27.–29. IV 2017.
- Kasterpalu, Riina, Hennoste, Tiit 2016. Estonian aa: A multifunctional change-of-state token. – *Journal of Pragmatics*, kd 104, lk 148–162.

- Keevallik, Leelo 2010. Minimal answers to yes/no questions in the service of sequence organization. – *Discourse Studies*, kd 12, nr 3, lk 283–309.
- Koivisto, Aino 2012. Sanomattakin selvä? „Ja”, „mutta” ja „että” puhenvuoron lopussa: Lektio. – *Virittäjä*, nr 1, lk 1–7.
- Laanesoo, Kirsi 2017. *A miks sa torusse ei räägi? Miks-küsilausetega tehtavad suhtlustegevused argitelefonivestlustes*. – *Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat*, kd 13, lk 89–105.
- Lee, Seung-Hee 2013. Response design in conversation. – *The Handbook of Conversation Analysis*. Toim J. Sidnell, T. Stivers. Boston: Wiley-Blackwell, lk 415–432.
- Metslang, Helle 1981. *Küsilause eesti keeles*. Eesti NSV Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut. Tallinn: Valgus.
- Metslang, Helle 2017. *Kommunikatiivsed lausetüübid*. – *Eesti keele süntaks*. Toim Mati Ereht, H. Metslang. (Eesti keele varamu III.) Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, lk 515–536.
- Rumm, Andra, Hennoste, Tiit 2018. Multi-unit questions as prosodically single intonational units: the case of Estonian. *Käskiri*. Tartu Ülikool.
- Rääbis, Andriela 2009. *Eesti telefonivestluste sissejuhatus: struktuur ja suhtlusfunktsioonid*. (Dissertationes linguisticae Universitatis Tartuensis 13.) Tartu Ülikool: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Schegloff, Emanuel A. 1996. Turn organization: One intersection of grammar and interaction. – *Interaction and Grammar*. Toim Elinor Ochs, E. A. Schegloff, Sandra A. Thompson. (Studies in Interactional Sociolinguistics 13.) Cambridge: Cambridge University Press, lk 52–133.
- Schegloff, Emanuel A. 2007. *Sequence Organization in Interaction. A Primer in Conversation Analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Schegloff, Emanuel A., Lerner, Gene H. 2009. Beginning to respond: Well-prefaced responses to wh-questions. – *Research on Language and Social Interaction*, kd 42, nr 2, lk 91–115.
- Schegloff, Emanuel A., Sacks, Harvey 1973. Opening up closings. – *Semiotica: Journal of the Interactional Association for Semiotic Studies*, kd 8, nr 4, lk 289–327.
- Selting, Margret, Couper-Kuhlen, Elizabeth 2001. *Introducing interactional linguistics*. – *Studies in Interactional Linguistics*. Toim M. Selting, E. Couper-Kuhlen. (Studies in Discourse and Grammar 10.) Amsterdam–Philadelphia: John Benjamins, lk 1–22.
- Sorjonen, Marja-Leena 2001. *Simple answers to polar questions: The case of Finnish*. – *Studies in Interactional Linguistics*. Toim Margret Selting, Elizabeth Couper-Kuhlen. (Studies in Discourse and Grammar 10.) Amsterdam: John Benjamins, lk 405–431.
- Stivers, Tanya, Sidnell, Jack, Bergen, Clara 2018. Children’s responses to questions in peer interaction: A window into the ontogenesis of interactional competence. – *Journal of Pragmatics*, kd 124, lk 14–30.
- Thompson, Sandra A., Fox, Barbara A., Couper-Kuhlen, Elizabeth 2015. *Grammar in Everyday Talk: Building Responsive Actions*. (Studies in Interactional Sociolinguistics 31.) Cambridge: Cambridge University Press.

Andra Rumm (snd 1991), MA, Tartu Ülikooli doktorant, andra.rumm@ut.ee

Responses to *wh*-questions in Estonian spoken interaction

Keywords: spoken Estonian, phrasal response, clausal response, specifying question, telling question

The purpose of this article is to research responses to the *wh*-questions in Estonian everyday conversations. In Estonian, *wh*-questions are formed with sentence-initial question words (*mis* ‘what’, *kes* ‘who’, etc.). The material consists of 103 extracts collected from the Corpus of Spoken Estonian of the University of Tartu. The extracts were analysed using the methodology of conversation analysis.

The data reveals that there are two types of *wh*-questions in Estonian: specifying and telling questions. Hence, the study provides a confirmation of the view presented in Thompson et al. (2015). A specifying question seeks a single piece of information, while a telling question asks for a longer response: a report, a story, an explanation, etc. (Thompson et al. 2015). In Estonian, the preferred answer for a specifying question is formed with a phrase (nouns, adjectives, noun/prepositional phrases). As the verb can appear alone in Estonian, verbs without other elements were counted as a phrase. A telling question expects a multi-unit clausal response, which could be preceded by a routinized phrase.

A specifying question is formed with question words *kus* ‘where’, *kes* ‘who’, *mil-lal* ‘when’, and question phrases with *mis* ‘what’ (e.g. *what time*) or *kui* ‘how’ (e.g. *how much*). A telling question is formed with question words *mis* ‘what’, *kuidas* ‘how’, or *miks* ‘why’. However, the question word and the question type are not always in accordance. For example, the question word *mis* ‘what’ can formulate both specifying and telling questions. In this case, the sequential position gives a hint as the specifying question is rather a topic follow-up and the telling question is a topic proffer. Additionally, the choice of words and grammar (e.g. tense) helps to decide the question type.

Andra Rumm (b. 1991), MA, University of Tartu, PhD Student, andra.rumm@ut.ee